Reaching the STARS

2021-1-FI01-KA220-ADU-000026027

TEOREETTINEN TAUSTA

Euroopan unionin osarahoittama

Euroopan unionin rahoittama. Esitetyt näkemykset ja mielipiteet ovat ainoastaan tämän tekstin laatijoiden näkemyksiä eivätkä välttämättä vastaa Euroopan unionin tai Euroopan koulutuksen ja kulttuurin toimeenpanovirasto (EACEA) kantaa. Euroopan unioni ja EACEA eivät ole vastuussa niistä.

Kumppanijärjestöt:

TYÖVÄEN AKATEMIA

DEINDE SP. Z O.O

LJUDSKA UNIVERZA CELJE

EDUCATION IN PROGRESS

TEOREETTINEN TAUSTA

Vuonna 2008 Eurooppa-neuvosto määritteli opinto-ohjauksen elinikäiseksi ohjaukseksi, eli:

”prosessiksi, joka auttaa kansalaisia iästä riippumatta ja koko elämän ajan määrittämään voimavaransa, taitonsa ja mielenkiintonsa kohteet, tekemään koulutusta ja työtä koskevia päätöksiä ja hallitsemaan henkilökohtaista elämänuraa koulutuksessa, työssä ja muissa yhteyksissä, joissa on mahdollista hankkia ja/tai käyttää näitä voimavaroja ja taitoja. Ohjaus käsittää yksilöllisiä tai ryhmässä toteutettavia toimia, jotka koskevat tiedottamista, neuvontaa, taitojen arviointia, tukea sekä päätöksenteossa ja uranhallinnassa tarvittavien valmiuksien opettamista.”

Tämä määritelmä kuvastaa tarvetta hyville opinto-ohjauksen menetelmille, joiden avulla voidaan opastaa aikuisoppijoita, jotka pohtivat esimerkiksi uranvaihtoa tai korkea-asteen opintoja. Koska määritelmä koskee kaiken ikäisiä ja taustaisia aikuisoppijoita, kouluttajille ja opinto-ohjaajille tulee olla tarjolla sopivia ohjaustyökaluja, olivat heidän oppijansa sitten nuoria aikuisia, jotka etsivät itselleen sopivaa opintopolkua, tai kokeneempia aikuisoppijoita, jotka tarvitsevat ohjausta uraa tai koulutusta koskevissa päätöksissä.

Hyvien käytäntöjen kehittämisessä on kuitenkin olennaisen tärkeää ottaa huomioon eri sosiaaliset tekijät, jotka vaikuttavat opinto- ja urapolkuihin sekä opinto-ohjaukseen. Tällaisten tekijöiden tunnistaminen on keskeisen tärkeää toimivien ohjauskäytäntöjen luomisen kannalta, kun tavoitteena on auttaa kaiken taustaisia aikuisoppijoita heidän omien ura- ja opintopolkujensa hallinnassa.

OPINTO-OHJAUKSEEN VAIKUTTAVAT SOSIAALISET TEKIJÄT

Sosioekonominen tausta on yksi keskeisimmistä tekijöistä akateemisen menestyksen ennustamisessa (Claro, Pauneski, Dweck, 2016). Suomessa monet nuoret, jotka ovat pienituloisista perheistä, tai joiden vanhemmat ovat vähemmän koulutettuja tai heikommassa asemassa työmarkkinoilla, jäävät vaille korkea-asteen koulutusta (Vanttaja, 2005). Myös sukupuolella on selkeä suhde opiskelualan valintaan. Suomessa miehet hakeutuvat tyypillisemmin STEM-aloille, kun taas naiset hakeutuvat tavallisemmin sosiaali-

ja terveysalan opintoihin. Jopa koulutettuja maahanmuuttajanaisia kannustetaan usein vaihtamaan teknisen alan ammateista hoitoalalle (Forsander, 2007).

Sosioekonomisen taustan ja sukupuolen lisäksi opiskelijan ikä vaikuttaa siihen, miten opinto-ohjaajat lähestyvät ohjausta. Lasten annetaan yleensä unelmoida ja pohtia omaa tulevaisuuttaan ilman rajoitteita, mutta jo toiselle asteelle siirryttäessä painotus vaihtuu usein realistisuutta painottavaan omien taitojen, kykyjen ja akateemisen menestyksen pohdintaan (Ollila, 2008).

Samankaltaisia trendejä on havaittavissa myös muissa Euroopan maissa. Sloveniassa tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempien koulutustausta vaikuttaa merkittävästi heidän jälkikasvunsa opinto- ja uravalintoihin. Korkeasti koulutetuilla vanhemmilla on tyypillisesti keksimääräistä korkeammat tulot sekä korkeammat akateemiset tavoitteet. Lisäksi korkeasti koulutettujen vanhempien on tavallisesti helpompaa ohjata lapsiaan heidän opiskelu-urallaan, ja he pystyvät maksamaan pidemmistä opinnoista (Umek, Soèan & Bajc, 2007).

Sloveniassa heikommin koulutetut ja vanhemmat työntekijät ovat kaikista haavoittuvaisin ryhmä työmarkkinoilla. Ryhmän työttömyysaste on hiljattaisesta laskusta huolimatta verrattain korkea, ja sen tilannetta vaikeuttaa teknologinen kehitys, joka edellyttää jatkossa yhä korkeammin koulutettua työvoimaa. Aikuiskoulutukseen tarvitaan lisää investointeja, jotta yli 45-vuotiaat pääsevät mukaan työmarkkinoille myös lähitulevaisuudessa (Klenovšek & Rupert, 2011).

Puolasta saatavat tilastotiedot viittaavat siihen, että rahoituksen määrän lisäksi sen oikeanlainen kohdentaminen on keskeistä elinikäisen ohjauksen toimivuuden kannalta. Vaikka koulutuksen julkinen rahoitus ei Puolassa suuresti eroa EU:n keskiarvosta, 25-64-vuotiaiden puolalaisten osallistumisaste elinikäiseen oppimiseen on yksi alhaisimmista koko EU:n alueella. Tämän voidaan nähdä olevan seurausta yleisten, julkisesti rahoitettujen, ja perusasteen koulutuksen suorittaneille aikuisille suunnattujen koulutusohjelmien puuttumisesta (Kryńska, 2007).

Toisaalta Puolassa koulutuksen taso on ollut viime vuosina jatkuvassa nousussa. Vuonna 2018 korkeakoulutetut (27,2%) oli jo suurin ryhmä verrattuna muihin opintoasteisiin, ja korkeakoulutettujen työttömyysaste oli vain 1,6% (Central Statistical Office/Statistical Office in Gdánsk, 2017). Puolassa seuraavana haasteena on se, miten työllisyyttä voidaan

lisätä niiden aikuisten keskuudessa, joilla on vain toisen asteen, ensimmäisen asteen tai alhaisempi koulutus.

Eri maissa on tehty erilaisia toimia aikuisoppijoiden ohjaustarpeiden kattamiseksi. Italiassa on perustettu alueellisia keskuksia aikuisten ohjaamiseksi (englanniksi CPIA, sanoista Provincial Center for the Instruction of Adults). Nämä ovat autonomisia koulutuksen tarjoajia, jotka hallinoivat aikuisoppijoiden opinto-ohjausta maan kaikissa osissa. CPIA:t tarjoavat koulutusohjelmia, jotka vastaavat eri koulutustasoja, esimerkiksi ensimmäisen asteen opinnoista perusasteen päättymiseen saakka, sekä kieltenopetusta maahanmuuttajille.

Italiassa aikuiskoulutuksen kursseille ilmoittautuneiden määrä nousi vuodesta 2015-16 vuoteen 2016-17. Tänä aikana määrä nousi 18,4% aina lukuun 108,539. Lisäksi perusasteen opintoihin ilmoittautuneiden maahanmuuttajien määrä nousi luvusta 12,542 lukuun 14,312 (14,1%) (European Comission, 2023).

HAASTEITA OPINTO-OHJAUKSESSA

Oppijoihin kielteisesti vaikuttavat mekanismit voidaan eritellä institutionaaliseksi valinnaksi ja vapaaehtoiseksi valinnaksi (Nummenmaa & Tarkiainen, 1993). Institutionaalinen valinta viittaa tilanteisiin, joissa oppija jää ulkopuolelle olosuhteiden takia. Esimerkiksi Suomessa korkeakouluun pääseminen on vaikeaa, kun taas toisen asteen koulutus on pakollista. Monet korkeakouluun hakeutuvat oppijat valitsisivatkin jonkin toisen oppiaineen, mikäli heidän ei tarvitsisi huolehtia opiskelijavalinnasta (Vuorinen & Valkonen).

Vapaahtoinen valinta taas viittaa henkilön omiin valintoihin ja päätöksiin. Motivaation tai itsevarmuuden puute, akateemiset epäonnistumiset, mielenterveysongelmat, ohjauksen puute ja riittämättömät työelämätaidot voivat kaikki vaikuttaa siihen, että henkilö jättää hakematta työtä tai opiskelupaikkaa (Koivisto & Vuori, 2006).

Minäpystyvyys ja hyvä itsetunto ovat tärkeitä motivoivia tekijöitä uranhallinnassa, sillä ne rohkaisevat hakemaan työ- ja opiskelupaikkoja. Banduran (1994) mukaan minäpystyvyys viittaa siihen, että henkilö uskoo kykenevänsä onnistumaan jossain tietyssä tilanteessa tai suorittamaan jonkin tietyn tehtävään. Tällä uskolla on tärkeä vaikutus siihen, miten henkilö lähestyy omia tavoitteitaan ja niihin liittyvä haasteita.

Hyvä itsetunto lisää aloitteellisuutta ja helpottaa uusien asioiden kokeilua (Baumeister, Campbell, Krueger & Vohs, 2003). Henkilöt, joilla on hyvä itsentunto, saattavat asettaa itselleen korkeampia tavoitteita kuin ne, joilla on heikko itsetunto. Hyvä itsetunto voi myös lisätä itsevarmuutta vaikeiden ongelmien ratkaisemisessa sekä luoda tyytyväisyyden tunnetta edistyksen ja menestyksen kohdalla.

Käsityksen itsestä lisäksi oppijoiden ymmärrys oppimisesta ja kehityksestä on keskeistä opinnoissa menestymisen ja opiskeluvalintojen osalta. Kasvun asenne, eli usko siihen, että äly ei ole muuttumatonta vaan kehitettävissä, on tehokas tapa edistää opintomenestystä läpi eri sosioekonomisten taustojen.

Claro, Paunesku & Dweck (2016) ovat havainneet, että heikomman tulotason perheistä tulevat oppijat pitäytyvät todennäköisemmin muuttumattomuuden asenteessa, ja välttelevät haasteita ja vaikeuksia, kun taas ne, joilla on kasvun asenne, ovat paremmin suojassa heikon tulotason vaikutuksilta menestykseen. Rakenteellinen epätasa-arvo voi aiheuttaa psyykkistä epätasa-arvoa, joka vahvistaa entisestään rakenteellisen epätasa-arvon vaikutusta menestymiseen ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin (Claro, Paunesku & Dweck, 2016).

TOIVOPOHJAISET TAIDOT JA URANHALLINTA

Osana yllä kuvailtujen haasteiden ratkaisemista Reaching the Stars ehdottaa toivopohjaisen opinto-ohjauksen käsitteen hyödyntämistä opinto-ohjauksen kehittämisessä. Tämä käsite viittaa opinto-ohjaukseen, joka keskittyy laajentamaan oppijoiden ajatuksia tulevaisuudesta, esimerkiksi tunnistamalla taitoja ja osaamista, jota oppijalla ei vielä ole, mutta jota he haluaisivat kehittää, tai auttamalla heitä pohtimaan omaa ura- tai opintopolkuaan sekä tavoitteita, jotka vastaavat heidän mielenkiinnon kohteitaan, mutta joita he eivät muuten olisi tulleet tavoitelleeksi.

Toivopohjainen lähestymistapa urakehitykseen luo positiivisen latauksen uranhallintaan (Niles, Yoon, Balin & Amundson, 2010). Toivopohjaiset taidot ovat hyödyllisiä koko elämän ajan ottaen huomioon, että työtilanteet ja työllistymismahdollisuudet muuttuvat. Toivopohjaisen opinto-ohjauksen keskeisiä käsitteitä ovat toiveikkuus, toimijuusajattelu, polkuajattelu, tavoitteet, selkeä käsitys omasta itsestä ja henkilökohtainen joustavuus (Niles, 2011). Oppijan kannalta keskeiset taidot ovat toivo, itsereflektio, selkeä käsitys

omasta itsestä, hahmotuskyky, tavoitteiden asettaminen ja suunnittelu, toteuttaminen ja mukautuminen (Niles et al., 2010). Opinto-ohjaajan näkökulmasta tuen tarjoaminen, kannustaminen ja ohjaaminen auttavat oppijoita ylläpitämään toivoa siitä, että he voivat saavuttaa omat tavoitteensa (Niles et al., 2010).

Toiveikkuus liittyy merkityksellisten tavoitteiden hahmottamiseen sekä uskoon siitä, että omista teoista seuraa hyviä lopputuloksia. Toivon tunne helpottaa eri vaihtoehtojen pohtimisessa ja rohkaisee toimintaan. Nilesin (2011) mukaan toiveikas ajattelu koostuu kolmesta osasta, jotka liittyvät toisiinsa: toimijuusajattelusta, polkuajattelusta sekä tavoitteista. Polkuajattelu on tärkeä kyky, joka mahdollistaa tavoitteiden saavuttamiseen tähtäävien suunnitelmien hahmottamisen. Toimijuusajattelua taas tarvitaan motivaatioon ja sinnikkyyteen.

Toivopohjainen hahmottaminen on prosessi, johon sisältyy pohtimista eri kannoilta ja tulevaisuuden mahdollisuuksien luetteloitia. Lisäksi siihen sisältyy kiinnostavien vaihtoehtojen tunnistamista sekä tiedon keräämistä ja tutkimista selkeämmän minäkäsityksen saavuttamiseksi (Niles, 2011). Itsereflektio johtaa selkeään käsitykseen omasta itsestä, mikä taas johtaa päämäärätietoisuuteen ja sitoutumiseen.

Selkeä käsitys omasta itsestä viittaa ymmärrykseen omista vahvuuksista ja heikkouksista, kun taas henkilökohtainen joustavuus ja mukautuminen viittaavat kykyyn omaksua uusia rooleja sekä kykyyn mukautua muuttuviin tilanteisiin. Monet mahdollisten urapolkujen arviointiin käytettävät työkalut keskittyvät tunnistamaan tärkeitä ominaisuuksia, kuten kiinnostuksen kohteita ja soveltuvuutta. Sen sijaan selkeä käsitys omasta itsestä liittyy syvempään ymmärrykseen ja subjektiiviseen kokemukseen urakehityksestä (Niles et al, 2010).

Soveltuvuuden lisääminen uran kannalta sekä urataitojen kehittäminen on keskeinen tavoite urakoulutuksessa ja -ohjauksessa. Henkilökohtaisen kasvun, koulutuksen ja ohjauksen tulisi auttaa henkilöä kehittämään riittävää tunnetason varmuutta ja taitoja, jotta olisi mahdollista suunnitella ja tehdä valintoja.

Savickasin ja Porfelin (2012) mukaan ammatillisten tehtävien ja niiden muutosten aikana mukautuvainen yksilö alkaa pohtimaan ammatillista tulevaisuuttaan, pyrkii valmistautumaan tulevaan ja osoittaa mielenkiintoa tutkimalla mahdollisia tulevaisuuden tilanteita sekä kokee itsevarmuutta omien tavoitteidensa suhteen.

LOPPUPÄÄTELMÄT

Sosiaaliset tekijät, institutionaalinen valinta ja vapaaehtoinen valinta, matala minäpystyvyys ja huono itsetunto, muuttumattomuden asenne ja toivopohjaisten taitojen puuttuminen, kuten myös heikko sopeutumiskyky, voivat kaikki estää aikuisoppijoita pyrkimästä omiin tavoitteisiinsa. Toisaalta opinto-ohjaus voi olla merkittävässä osassa tulevaisuuden suunnitelmien laajentamisessa.

Tässä projektissa pyritään auttamaan aikuisoppijoita hahmottamaan heidän potentiaalinsa sekä taidot, joita he voisivat kehittää, sen sijaan, että keskityttäisiin vain niihin taitoihin, joita heillä jo on. Toisaalta on myös tärkeää pitää mielessä, että kaikki unelmat eivät toteudu kovallakaan työllä, mikä vaatii oppijoilta joustavuutta. Tämä huomioon ottaen projektissa pyritään kehittämään opinto-ohjaajille työkaluja, joiden avulla he voivat auttaa aikuisoppijoita pohtimaan omaa tulevaisuuttaan riippumatta siitä, ovatko oppijoiden ajatukset tulevaisuuden suhteen jo selkeät vai eivät.

KIRJALLISUUSLUETTELO

Amundson, N., Niles, S., Yoon, H. J., Smith, B., In, H., & Mills, L. (2013). Hope-centered career development for University/College students. *Retrieved from Canadian Education and Research Institute for Counselling website: http://ceric. ca/wp-content/uploads/2012/10/CERIC_Hope-Centered-Career-Research-Final-Report. pdf*.

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. Encyclopedia of human behavior. Vol. 4, pp. 71-81. New York: Academic Press

Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles?. *Psychological science in the public interest*, *4*(1), 1-44.

Central Statistical Office/Statistical Office in Gdánsk (2017). *Kapitał ludzki w Polsce w latach 2012-2016*, p. 7.

Claro, S., Paunesku, D., & Dweck, C. S. (2016). Growth mindset tempers the effects of poverty on academic achievement. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *113*(31), 8664-8668. Psychological Science in the public interest. Vol. 4, No. 1, May 2003

European Comission: Eurydice (2023). Italy: Adult education and training. Available at: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/italy/adult-education-and-training

European Comission (2020): Pregled izobraževanja in usposabljanja za leto. Available at: https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/slovenia_sl.html

EU Council (2008): Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 21 November 2008 on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies, in *Official Journal of the European Union*. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:42008X1213(02)

Forsander, A. (2007). Kotoutuminen sukupuolittuneille työmarkkinoille?: Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmen Suomeen muuton jälkeen. In *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ* (pp. 312-334). Väestöntutkimuslaitos.

Koivisto, P., & Vuori, J. (2006). Urahallintaa vahvistavat ryhmämenetelmät oppilaanohjauksen tukena. *Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus*, 267-282.

Kryńska, E. (2007). *Równowaga między elastycznością i bezpieczeństwem na polskim rynku pracy. Jak osiągnąć flexicurity?* pp. 16-17.

Niles, S. G. (2011). Career flow: a hope-centered model of career development. *Journal of Employment Counseling*, *48*(4), 173-175.

Niles, S. G., Yoon, H. J., Balin, E., & Amundson, N. A. (2010). Using a hope-centered model of career development in challenging times. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(34), 101-108.

Ollila, Anne K. (2008): Kerrottu tulevaisuus: alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 85. Helsinki: Nuorisotutkimusseura

Savickas, M. L., & Porfeli, E. J. (2012). Career Adapt-Abilities Scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of vocational behavior*, *80*(3), 661-673.

Tanja Vilič Klenovšek, Jerca Rupert (eds.) (2011). Svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih. Ljubljana : Andragoški center Slovenije.

Umek, L.M., Soèan, G., & Bajc, Katja. (2007). *Vpliv* psiholoških *dejavnikov in izobrazbe* staršev *na* učno uspešnost *mladostnikov. Horizons of Psychology, 6(3), 24-48.*

Vanttaja, Markku (2005): Koulutuksesta ja työstä karsiutuneiden nuorten kotitaustan ja myöhempien elämänvaiheiden tarkastelua. Yhteiskuntapolitiikka 70(4), 411–416

Vuorinen, P., & Valkonen, S. (2003). Ammattikorkeakouluun vai yliopistoon. *Korkeakoulutukseen hakeutumisen orientaatiot. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita*, *18*.